

Katsauksia – Översikter

Takaisin Suomeen: mitä kohorttiaineisto voi kertoa paluumuuttajien työmarkkina-asemista?

SAARA KOIKKALAINEN¹, RITVA LINNAKANGAS^{2†} & ASKO SUIKKANEN²
Itä-Suomen yliopisto¹ & Lapin yliopisto²

Koikkalainen, Saara & Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko (2023) Takaisin Suomeen: mitä kohorttiaineisto voi kertoa paluumuuttajien työmarkkina-asemista? (Back to Finland: What can cohort data tell us about the labour market positions of return migrants?). Terra 135: 2, 79–90. <https://doi.org/10.30677/terra.121603>

➤ Around 9,800 Finns move abroad each year. Since the mid-1990s, temporary migration to Europe has become more common, but we know little of how this impacts the salary levels and careers of these temporary migrants when they return to Finland. This article uses cohort data, which includes a 10 percent random sample of Finnish citizens born in 1963, 1968, 1973, and 1978. We focus on migrants who return in 2005. The migrants have good labour market situations prior to leaving. Two years after return, the median income of the men is 2 times and the women 2.2 times higher when compared to earnings prior to migrating. Factors predicting lower incomes upon return to Finland include female gender, low income before migrating, leaving in any other labor market status than employed, and leaving already in the 1990s. A stay abroad does not signify a loss of labour market status, but is in fact economically beneficial: returnees earn more than Finns on average and the difference remains for 10 years. Such migrants are not pushed abroad by unemployment but are rather pulled by the opportunities available.

Key words: cohort study, labour market position, migration, return migration

Saara Koikkalainen, Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto, PL 111, FI-80101 Joensuu, Finland. E-mail <saara.koikkalainen@uef.fi>.

2000-luvulla Suomesta on vuosittain muuttanut ulkomaille noin 9 800 Suomen kansalaista (SVT 2023a). Väestörekisteriin kirjautuvat vain vähintään vuoden kestävät muutot, joten tämän lisäksi ulkomaille lähtee vuosittain tuhansia ihmisiä esimerkiksi opiskelija- tai tutkijavaihtoon tai sesonkitöihin. Valtaosa lähtijöistä suuntaa johonkin toiseen Euroopan maahan. Osa muuttajista jää pysyvästi ulkomaille, mutta monet heistä palaavat jossakin vaiheessa Suomeen. Samana ajanjaksona tänne onkin vuosittain palannut keskimäärin 8 300 Suomen kansalaista. Ulkomaille muutetaan työhön, opiskeluun, avioliittoon tai seurusteluun ja paremman elämänlaadun tavoitteluun liittyvien syiden takia (Heikkilä & Koikkalainen 2011; Habi & Elo 2018; Heikkilä & Alivuotila 2019). Vaikka kansainvälinen liikkuvuus on lisääntynyt, meillä

ei ole juurikaan julkaistua tutkimusta siitä, kuinka ulkomaille työskentely vaikuttaa suomalaisten työuriin tai kuinka kannattavaa ulkomaille lähtö on esimerkiksi palkkatason kannalta. Kansainvälisessä tutkimuksessa muuttamisen vaikutuksista on saatu ristiriitaisia tuloksia (Co ym. 2000; Barret & Goggin 2010; Martin & Radu 2012; Ambrosini ym. 2015; Kaczmarczyk ym. 2016; Tverdostup & Maso 2016; Kureková & Žilinčíková 2020; Janta ym. 2021; Jephcote ym. 2022). Tässä katsausartikkelissa paluumuuttajien työmarkkina-asemaa tarkastellaan Tilastokeskuksen kohorttiaineiston avulla (Tilastokeskus 2017).

Väestötilastojen mukaan Suomesta on vuoden 1945 jälkeen muuttanut ulkomaille yli miljoona ihmistä. Eniten lähtijöitä oli vuosina 1969 (54 000) ja 1970 (53 000), jolloin suomalaisia suun-

tasi erityisesti Ruotsiin (SVT 2023c). Sopimus työvoiman vapaasta liikkumisesta Pohjoismaissa solmittiin jo 1954, joten köyhemmän elintason Suomesta lähdettiin etsimään työtä ja tulevaisuudenuskkoa Ruotsista (Korkiasaari 2008). Muuttoliike Suomesta ulkomaille lisääntyi jälleen selvästi Euroopan talousalueen (1994) ja Euroopan unionin (1995) jäsenyyden jälkeen. Vielä 1990-luvun alussa yli puolet ulkomaille muuttaneista Suomen kansalaisista suuntasi Ruotsiin, mutta 2000-luvulle tultaessa sinne lähtevien osuus laski noin kolmannekseen. Ruotsiin muutto väheni etenkin suomenkielisen väestön kohdalla, mutta suomenruotsalaisten joukossa kulttuuriset ja kielelliset siteet houkuttivat edelleen monia Pohjanlahden yli (Hedberg & Kepsu 2003). Viime vuosina vain noin 20 prosenttia vuosittaisista lähtijöistä on muuttanut Ruotsiin ja erityisesti Iso-Britannia ja monet muut Euroopan maat ovat kasvattaneet suosiotaan muuttokohteina.

Nykyisin Suomesta ulkomaille muuttamisen kynnys on matala, kun muutto tapahtuu Euroopan vapaan liikkuvuuden alueella, johon kuuluu 27 EU:n jäsenvaltiota sekä Islanti, Norja, Liechtenstein ja Sveitsi (Koikkalainen 2021). Euroopan sisämarkkinat ovatkin eräänlainen testilaboratorio vapaaehtoiselle muuttoliikkeelle, sillä kyseessä on yksi maailman vähiten säädellyistä muuttoliikeregiimeistä (Glick Schiller & Salazar 2013). Vapaan liikkuvuuden takia ero kansainvälisen ja maiden sisäisten muuttoliikkeiden välillä onkin Euroopassa hämärtynyt ja ulkomaille työskentely ja monipaikainen asuminen useammassa eri maassa vuodenaikojen mukaan on arkipäiväistynyt (esim. Russell ym. 2016; Recchi ym. 2019).

Ulkomaille muutetaan eniten alueilta, joissa väestöäkin on eniten: noin puolet 2000-luvun lähtijöistä on muuttanut Uudenmaan alueelta ja liki 30 prosenttia nimenomaan Helsingistä (SVT 2023b). Vielä suuren, Ruotsiin suuntautuneen muuttoliikkeen aikaan moni lähtijä yhdisti ulkomaille lähtemiseen myös ajalle tyypillisen muuton maaseudulta kaupunkiin (Snellman 2003; Poikolainen 2017). Nykyään tilanne on toinen: esimerkiksi vuoden 2015 muuttajista 85 prosenttia asui jo kaupungissa ulkomaille muuttaessaan (Heikkilä & Alivuotila 2019: 189–191). Muuttajat eivät myöskään pääasiassa lähde pakoon työttömyyttä, sillä tuon vuoden muuttajista vain 6,4 prosenttia oli ennen muuttoaan työttömänä, kun taas työllisiä lähtijöistä oli 36,2 prosenttia. Loput olivat työvoiman ulkopuolella olevia (18,9 %), lapsia (13,7 %), opiskelijoita (11,7 %), muussa toiminnassa (10 %) tai eläkeläisiä (6,1 %).

Nuoremmissa ikäluokissa naiset ovat aktiivisempia muuttajia, mutta ero vaihtuu lievästi miesten hyväksi yli 35-vuotiailla (SVT 2023b). Muuttami-

nen voi tulla ajankohtaiseksi esimerkiksi tietyissä elinkaaren vaiheissa, kuten nuoruudessa (noin 16–35 v.), jolloin ihminen tyypillisesti etsii mieluista työuraa ja suuntaa elämälleen. Mahdollisia muuton ajankohtia ovat esimerkiksi opiskelu ulkomaille lukion jälkeen, ensimmäisen työpaikan haku korkeakoulusta valmistumisen jälkeen tai välivuosi ulkomaille opintojen aikana (King ym. 2016). Suomessa into kokeilla asumista ulkomaille näkyi erityisesti 1990-luvun puolenvälin jälkeen, jolloin tutkinto-opiskelu ulkomaille lisääntyi (Garam 2003). Suomi on osallistunut Euroopan unionin Erasmus-vaihto-ohjelmaan vuodesta 1992 lähtien, ja ennen koronapandemiaa sen kautta lähti vuosittain opiskelijavaihtoon tai harjoitteluun 5 800 opiskelijaa (Erasmus+ 2020). Monelle suomalaiselle mahdollisuus työskennellä ulkomaille voi tarjoutua myös myöhemmässä uravaiheessa esimerkiksi lähetettynä työntekijänä tai erilaisten kansainvälisten yhteistyöhankeiden kautta.

Julkisessa keskustelussa ja mediassa muuttoliikkeitä tarkastellaan usein kriisien ja turvallisuusuhkien kautta ja päähuomio on maahanmuuttajissa ja heidän vaikutuksessaan suomalaiseen yhteiskuntaan (Laine ym. 2021). Euroopan sisäiset muuttoliikkeilmiöt, kuten suomalaisten lähtö- ja paluumuutto, jäävät helposti vähemmälle huomiolle, vaikka kansainvälisyys ja rajat ylittävät työurat ovat aikaisempaa tavanomaisempia. Tässä katsauksessa selvitämme, minkälaista tietoa kohorttiaineisto (Tilastokeskus 2017) antaa suomalaisista paluumuuttajista. Käytössämme on Tilastokeskuksen kohorttiaineisto, josta analysoimme ulkomaille muuttaneita työikäisiä (26–41-vuotiaita) Suomen kansalaisia ja erityisesti heidän työmarkkina-asemaansa ennen muuttoa ja vuonna 2005 tapahtuneen paluun jälkeen. Pyrimme selvittämään kuinka ulkomaille asuminen vaikuttaa palaajien työmarkkina-asemaan Suomessa ja onko ulkomaille asuminen hyvä investointi, eli näkyykö kansainvälinen kokemus paluumuuttajan tulotasossa.

Kansainvälinen liikkuvuus ja paluumuutto

Uusklassiseen taloustieteeseen pohjaavassa muuttoliiketeoriassa kansainvälinen liikkuvuus nähdään keinona tasata työvoiman sekä pääoman ja työpaikkojen epätasaista jakautumista eri maiden välillä. Jos muuttaminen on maahanmuuttosäännösten puitteissa mahdollista, liikkuvat työntekijät rajojen yli niin kauan, kunnes palkat lähtömaassa ovat nousseet työvoimapulasta kärsivän ja siten korkeamman palkkatason omaavan maan tasolle. Yksilö voi siten kilpailuttaa osaamisensa ja muuttaa sinne,

missä palkka ja sen tarjoama hyvinvointi ja elintaso ovat korkeimmat (Borjas 1989; Arango 2002). Tätä teoriaa pidetään nykyisin liian yksinkertaisena, sillä muuttopäätökseen vaikuttavat monet muutkin tekijät. Lisäksi muuttajat ovat aina vähemmistönä, vaikka jyrkät tuloerot eri maiden välillä ovat säilyneet (Arango 2002; Castles ym. 2014). Kuitenkin muuttamisen ja ansiotason suhdetta tutkitaan edelleen paljon esimerkiksi talousmaantieteessä ja taloustieteellisesti orientoituneessa muuttoliiketutkimuksessa.

Myös paluumuuttajien työmarkkina-asemaa ja palkkatyöhön osallistumista on tutkittu erilaisissa yhteyksissä sekä tilastoaineistoilla että kysely- ja haastattelututkimuksilla. Euroopan sisäistä muuttoliikettä tutkittaessa on havaittu, että ulkomailta oleskelu voi parantaa paluumuuttajan asemaa, mutta tämä on riippuvaista esimerkiksi lähtö- ja kohdemaista, muuttajan koulutustasosta ja muista henkilökohtaisista ominaisuuksista sekä taloussuhdanteista paluun ajankohtana (Kaczmarczyk ym. 2016). Irlantiin (Barret & Goggin 2010) ja Romaniaan (Ambrosini ym. 2015) paluumuuttaneiden on todettu ansaitsevan kotimaassa koko ajan asuneita vertaisiaan enemmän, kun taas esimerkiksi Puolaan sijoittuvassa tutkimuksessa havaittiin, että ulkomailta oleskelu lisää palaajan työttömyyden riskiä (Kaczmarczyk ym. 2016). Unkarilaisia paluumuuttajia käsitellyt tutkimus (Co ym. 2000) puolestaan havaitsi, että ulkomailta työskentely nostaa naisten palkkatasoa, mutta ei vaikuta kotimaan työmarkkinoille palanneiden miesten asemaan. Slovakiaan palaavien muuttajien kyselytutkimusaineistosta (n=217) tehdyssä analysissä keskeisimmäksi onnistunutta paluuta työmarkkinoille ennustavaksi tekijäksi nousi se, kuinka suunnitelmallista henkilön muuttaminen oli ollut työuran kannalta (Kureková & Žilínčiková 2020).

Yhdeksän EU-maan nuorten paluumuuttajien (Espanja, Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Latvia, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia) kyselytutkimuksessa (n=3 851) kävi ilmi, että työmarkkina-aseman heikentyminen oli selvästi harvinaisempaa kuin aseman parantuminen (Jephcote ym. 2022). Sama tutkijaryhmä (Janta ym. 2021) havaitsi myös, että kansainvälinen liikkuvuus näyttää lisäävän paluumuuttajien taitoja ja osaamista – ja sillä on siten pidemmällä tähtäimellä positiivisia vaikutuksia työllisyyteen ja urakehitykseen. Tilanne ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä ulkomailta palaajan työmarkkina-asemaan vaikuttavia tekijöitä on useita, kuten lähtö- ja kohdemaa, ulkomailta asumisen kesto ja aikaisempi liikkuvuuskokemus. Nuoria paluumuuttajia tarkastelleessa tutkimuksessa Virossa havaittiin, että kansainvälisen työkokemuksen arvo vaihteli iän mukaan: hieman vanhemmilla paluu-

muuttajilla (25–35) palkkahyöty ei-muuttaneisiin vertaisiin näkyi heti, kun taas nuoremmilla (15–24) palaajilla suurin hyöty saavutettiin kolme vuotta paluun jälkeen. Vanhempien palaajien saama hyöty kuitenkin väheni suhteellisesti ajan kuluessa, kun taas nuoremmilla kokemus näkyi palkassa pidempään (Tverdostup & Masso 2016).

Vaikka aiempaa tutkimusta siis on, toteavat Jephcote ym. (2022), että tiedämme yhä liian vähän siitä, kuinka ulkomaille muuttaminen ja sieltä paluu vaikuttavat muuttajan työmarkkina-asemaan, sillä harvassa tutkimuksessa on pystytty tarkastelemaan sekä palaajan työmarkkina-asemaa että mahdollista ammatillista liikkuvuutta ja uralla etenemistä. Lisäksi Euroopassa tutkimusta on tehty eniten Itä- ja Keski-Euroopan maihin palaavista muuttajista, mikä on ymmärrettävää, sillä olihan EU:n vuosina 2004 ja 2007 tapahtuneen itälaajentumisen jälkeinen liikkuvuus yksi viime vuosien merkittävimpiä muuttoliikeilmiöitä. Esimerkiksi European Labour Force Surveyn aineistoa (n=2 429) hyödyntäneessä tutkimuksessa Reiner Martin ja Dragos Radu (2012) tarkastelivat Tšekin tasavaltaan, Unkariin, Liettuaan, Puolaan ja Romaniaan palaavia muuttajia. Tämän aineiston pohjalta kävi ilmi, että ulkomailta työskentelyn tuoma etu palkkatasossa oli 10 ja 45 prosentin välillä, mutta toisaalta palaajien osallistuminen työmarkkinoille oli vähäisempää kuin kotimaassa asuneiden vertaisten. Työttömyyskaudet olivat tyypillisiä heti paluun jälkeen samoin kuin työllistyminen itsenäisenä ammatinharjoittajana perinteisen palkkatyön sijaan.

Väestötieteilijät Jan Saarela ja Fjalar Finnäs (2007, 2008, 2009a, 2009b, ks. myös Saarela 2015) ovat tutkineet suomalaisten muuttamista Tilastokeskuksen rekisteriaineiston pohjalta. Heidän aineistonsa antaa tilastollisesti edustavaan aineistoon pohjautuvan kuvan paluumuuttajien työmarkkinatilanteista 1990-luvulla ja on siten hyvä vertailukohta tämän katsauksen aineistolle. Saarela ja Finnäs (2009a, 2009b) tarkastelevat vuonna 1995 palanneita suomalaisia, kun taas käsillä olevan tutkimuksen paluumuuttajat suuntaavat Suomeen vasta kymmenen vuotta myöhemmin. Tällä ajankohtalla on merkitystä ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin 1990-luvun puolivälissä palaavat ovat erityyppisiä muuttajia, kuin vuonna 2005 palaavat. Lisäksi maa, jonka työmarkkinoille he palaavat on varsin erilainen: vuonna 1995 Suomi oli toipumassa lamasta ja se oli vasta liittynyt EU:n jäseneksi ja Euroopan vapaan liikkuvuuden alueeseen, kun taas vuonna 2005 elettiin talouden nousukautta ja kansainvälinen liikkuvuus oli lisääntynyt ja suuntautui entistä useampaan maahan.

Saarela (2015) on tutkinut paluumuuttajien asemaa myös vuodet 1988–1998 kattavan suomalais-

sen ja ruotsalaisen linkitetyn rekisteriaineiston pohjalta. Koska hänen tutkimuksensa tavoitteena oli tarkastella erityisesti työn takia muuttavia, oli tarkastelu rajattu Suomessa ennen lähtöään työvoimaan kuuluneisiin 25–55-vuotiaisiin miehiin. Saarelan mukaan ulkomaille muuttava henkilö voi joko yli- tai aliarvioida todennäköisen tulotasonsa kohdemaassa. Hänen aineistossaan kotimaahan paluun todennäköisyys oli suurempi, mikäli muuttajan tulotaso Ruotsissa oli jäänyt Suomen ansiotason perusteella odotettua alhaisemmaksi. Kenties hiukan yllättäen sekä odotettua matalampi että odotettua korkeampi palkkataso ulkomailta indikoivat 10–25 prosenttia pienempää palkkatasoa kotimaahan palattaessa, kun tilannetta verrataan ulkomailta odotusten mukaista palkkaa saaneisiin paluumuuttajiin. Myös tämä Saarelan (2015) tutkimus vahvistaa, ettei ulkomailta oleskelu automaattisesti nosta paluumuuttajan palkkatasoa tai paranna hänen asemaansa kotimaan työmarkkinoilla (ks. myös Koikkalainen ym. 2016). Paluumuuttajien tilanteen tarkastelu 2000-luvun aineistolla tässä katsauksessa avartaa siten näkemystämme liikkuvuudesta osana nykysuomalaisten työuraa ja elinkaarta.

Tutkimuksen aineisto

Tämä katsausartikkeli perustuu Tilastokeskuksen kohorttiaineistoon, joka on muodostettu poimimalla tasavälinen satunnaisotos 1963, 1968, 1973 ja 1978 syntyneistä henkilöistä ajankohdalta 31.12.1987 syntymäajan mukaan nousevaan järjestykseen järjestetyistä väestöaineistosta (Tilastokeskus 2017). Aineistomme vastaa kymmenen prosentin otosta tästä joukosta. Aineiston kohorttien koko vaihtelee: vuonna 1963 Suomessa syntyi elävänä 82 251 lasta ja vuonna 1968 puolestaan 73 654. Vuonna 1973 syntynyt kohortti on pienin (56 787), ja vuonna 1978 syntynyt kohortti taas on hieman suurempi (63 983) (SVT 2023e.) Pitkittäisaineisto seuraa kohorttiin valikoitujen yksilöiden elämää liki 30 vuoden ajan eli vuosina 1988–2015. Tilastokeskus on muodostanut aineiston erilaisten rekistereiden pohjalta hyödyntäen väestötietojärjestelmää, jossa on perustiedot Suomen kansalaisista ja Suomessa asuvista ulkomaalaisista. Aineistoon sisältyy tiedot esimerkiksi verotettavista tuloista, asuinpaikan vaihtumisesta, suoritetuista tutkinnoista, perhelanteen muutoksista, lasten syntymistä ja erilaisten etuuksien saannista. Koska aineisto on niin laaja ja satunnaisesti valikoitu, on se edustava myös Suomesta ulkomaille lähtevän ja sieltä paluumuuttavan väestön osalta.

Tätä tutkimusta varten aineistosta poimittiin ne henkilöt (n=52), jotka ovat asuneet ulkomailta

vuonna 2004 ja palanneet sen jälkeen Suomeen. Otosasetelma purkamalla kyseessä on siis otos, jonka koko on 520 henkilöä. Ulkomailta asuneita löytyi kaikista neljästä kohortista ja he olivat vuonna 2004 joko 41- (s. 1963), 36- (s. 1968), 31- (s. 1973) tai 26-vuotiaita (s. 1978). Tarkasteluajankohdaksi valikoitui vuosi 2004 siksi, että aineistossamme oli kustakin kohortista tuona ajankohtana riittävä tieto sekä henkilöiden muuttoa edeltävästä että paluumuuton jälkeisestä työmarkkinatilanteesta. Lain mukaan ulkomaille pysyvästi muuttavien henkilöiden tulee tehdä muuttoilmoitus Väestörekisterikeskukseen, joten muuttajat voi tunnistaa siitä, että heillä ei ole aineistossa ulkomaanoleskelun aikana kotikuntamerkkintää. Koska kotikuntatieto häviää myös kuolleilta henkilöiltä, on tarkastelu rajattava muuttajiin, jotka palaavat Suomeen ja siten saavat uuden kuntamerkin. Myös Saarela ja Finnäs (2009b: 210) käyttivät vastaavaa menetelmää suomalaisten paluumuuttajien työllistymistä käsitellessä tutkimuksessaan.

Käsittelimme aineistoa ensin kvantitatiivisin menetelmin: teimme erotteluanalyysin, josta löytyi kolme erilaista muuttajaryhmää, jotka eroavat toisistaan merkittävällä tavalla. Ryhmittelyanalyysissä selittäviksi muuttajiksi valikoituivat ikä ulkomaille lähtiessä ja valtionveronalaiset tulot Suomeen paluun jälkeen vuonna 2006 ja 2007. Nämä kolme ryhmää ovat *nuorina aikuisina (keski-ikä 29) muuttaneet ja pienille tuloille palanneet* (n=34), *nuorina aikuisina (keski-ikä 29) muuttaneet ja hyvälle tuloille palanneet* (n=15) ja *hieman vanhempina (keski-ikä 33) muuttaneet ja huippu-tuloille palanneet* (n=3).

Koska erotteluanalyysillä löytyneet ryhmät olivat erisuuruiset ja yhteen ryhmään kuului vain kolme henkilöä, vertailimme vain kahta ensimmäistä ryhmää, sillä Tilastokeskuksen tietosuojaohjeistus kieltää liian pienten osaotosten esittelyn. Lisäksi esittelemme aineistoa kokonaisuutena ja nimeämme erilaisia tekijöitä, jotka ennustavat sitä, kuinka hyvin ulkomailta oleskelu kannattaa taloudellisesti Suomeen palattaessa.

Muuttajien muotokuva

Kohorttiaineistomme (Tilastokeskus 2017) ei valitettavasti sisällä tietoa siitä, mihin maihin otoksen henkilöt muuttivat ollessaan kirjoilla Suomen ulkopuolella, sillä emme pyynnöistä huolimatta saaneet Tilastokeskuksesta kyseistä muuttujaa, kun päivitimme aineistoa tutkimuskäyttöön. Vertailukohtaa saamme kuitenkin Tilastokeskuksen (SVT 2023a) paluumuuttotilastoista, jonka mukaan vuonna 2005 tänne palasi 25–44-vuotiaita, Suomen kansalaisuuden omaavia miehiä 1 770

ja naisia 1 868. Kaikki 52 kohorttiaineistomme 26–41-vuotiasta paluumuuttajaa löytyy siten tästä joukosta. Taulukossa 1 listataan kymmenen tärkeintä paluumuuttomaata. Eurooppaan ja maan-

tieteellisesti lähellä oleviin maihin suuntautuvan liikkuvuuden merkitys näkyy näissäkin luvuissa, sillä 75 prosenttia kaikista paluumuuttajista tulee Euroopan vapaan liikkuvuuden alueelta.

Taulukko 1. Vuonna 2005 paluumuuttaneet 25–44-vuotiaat Suomen kansalaiset (aineiston lähde: SVT 2023a).

Ikäluokat 25–34 ja 35–44	Naiset	Miehet	Yhteensä
Ruotsi	587	710	1297
Iso-Britannia	204	121	325
Norja	167	140	307
Saksa	156	130	286
Yhdysvallat	130	116	246
Espanja	81	52	133
Tanska	60	49	109
Sveitsi	49	39	88
Alankomaat	45	37	82
Top-10 maat	1479	1394	2873
EU/EEA maat	1368	1343	2711
Kaikki maat yhteensä	1868	1770	3638

Aineistomme ulkomailla asuneista henkilöistä (n=52) oli miehiä 19 ja naisia 33. He jakautuivat eri kohortteihin seuraavasti: vuonna 1963 syntyneet: 5 (10 %), 1968: 13 (25 %), 1973: 19 (37 %) ja 1978: 15 (29 %). He olivat muuttaneet ulkomaille tyypillisimmin 25–34-vuotiaina: 84 prosenttia miehistä ja 66 prosenttia naisista muutti juuri tuon ikäisenä. Koska aineistomme yksilöt ovat ulkomailla asumisensa vuonna 2004 työikäisiä, rajautuukin esimerkiksi eläköitymiseen liittyvä muuttoliike tämän tarkastelun ulkopuolelle. Valtaosa (81 %) oli muuttanut ulkomaille 2000-luvun puolella ja vain kaksi joukosta on lähtenyt ennen vuonna 1995 alkanutta Suomen EU-jäsenyyttä. Ulkomailla oleskelun kesto oli tyypillisesti (65 %) vain yhdestä kahteen vuotta, eli joko vuosi 2004 tai vuodet 2003–2004. Noin 15 prosenttia muuttajista oli asunut ulkomailla kolmesta viiteen vuotta ja 19 prosenttia yli viisi vuotta. Otantaan on valikoitunut kolme naista, jotka paluumuuttavat Suomeen jo toista kertaa vuonna 2005. Lisäksi kolme miestä ja yksi nainen lähtee uudelleen ulkomaille vuosien 2009–2012 aikana.

Noin puolella lähtijöistä oli takanaan korkeakouluopintoja (52 %), mutta toisaalta viidennes (23 %) lähti ulkomaille keskiasteen koulutuksella. Naiset olivat keskimäärin koulutetumpia kuin miehet: heistä 62 prosentilla oli korkeakoulututkinto, kun miehistä se oli vain 32 prosentilla. Ulkomailla oles-

kelun kesto oli suhteessa koulutustasoon. Korkeasti koulutetummilla lähtijöillä yhdestä kahteen vuotta ulkomailla oleskelleiden osuus oli korkeampi (74 %) kuin keskiasteen tai alimman korkea-asteen suorittaneilla (57 %). Yli viisi vuotta ulkomailla asuneiden osuus korkeasti koulutetuilla oli vain 7 prosenttia, mutta alemmin koulutetuilla 29 prosenttia. Näyttäisi siis siltä, että korkeammin koulutettujen ihmisten uralla ulkomaanoleskelu on selkeämmin väliaikaista ja osa työuraa.

Koulutusaste nousee vain yhdellä henkilöllä ulkomaanoleskelun aikana, vaikka tutkinto-opiskelu on ollut 1990-luvulta lähtien ollut merkittävä muutosyön monelle suomalaisnuorelle. Kelan tilastojen mukaan esimerkiksi 2000-luvun alkuvuosina ulkomailla aloitti vuosittain korkeakouluopinnot keskimäärin 1 230 opiskelijaa, jotka saivat opintotukea Suomesta (Opetushallitus 2017). Todennäköistä onkin, ettei tieto opinnoista ole kaikkien osalta päivittynyt aineistoomme, sillä ulkomailla suoritettut tutkinnot eivät automaattisesti kirjaudu mihinkään rekisteriin. Tutkinnon tunnustamista pitää erikseen anoa Opetushallitukselta, eivätkä läheskään kaikki sitä tee, sillä todistusta tutkinnon tunnustamisesta ei työnhaussa yleensä vaadita ja prosessi on maksullinen.

Puolet ulkomaille muuttajista on lähtiessään perheettömiä. Yleisimmät perhetyypit ennen läh-

töä ovat perheetön (naiset 52 %, miehet 47 %) ja avioliitossa (naiset 36 %, miehet 32 %). Perhetyyppi muuttuu ulkomailla olon aikana 14 naisella ja 8 miehellä (kummallakin 42 %). Perheettöminä läheneet olivat keskimäärin 27,7-vuotiaita ja avo- tai avioliitossa muuttaneet 30,5-vuotiaita. Valtaosalla ei ole lapsia ulkomaille lähettäessä (75 %), mutta naisilla lapsia on miehiä hieman useammin (27 % vs. 21 %). Kun kutakin lähtijää verrataan omaan ikäluokkaansa muuttovuonna, havaitaan, muuttajien eroavan tässä suhteesta muista vertaisistaan: lähtijöissä on enemmän perheettömiä ja heillä on harvemmin lapsia kuin koko väestössä. Koko väestössä keskimäärin 44,4 prosentilla (naiset 50 %, miehet 35 %) saman ikäisistä naisista ja miehistä on lapsia ja vain 24,4 prosenttia (naiset 20,6 %, miehet 29,7 %) heistä on perheettömiä (SVT 2023d).

Tämä paluumuuttajien muotokuva vahvistaa aikaisemman tutkimuksen tarjoamaa kuvaa siitä, että 2000-luvun muuttajat eroavat selvästi Ruotsiin 1960- ja 1970-luvuilla muuttaneista: heillä on melko paljon sosiaalisia resursseja ja pääomaa eikä muutto ulkomaille ole taloudellisen pakon tai työttömyyden sanelemaa. Suomalaisen koulutustaso on 50 vuoden aikana parantunut merkittävästi (SVT 2020) ja esimerkiksi kohderyhmämme paluumuuttovuonna (2005) 85 prosenttia kaikista 25–44 vuotiaista oli suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon ja 39 prosenttia korkea-asteen tutkinnon (SVT 2023f). Tämä koulutustason nousu näkyy myös muuttajissa. Nämä tekijät kertovat lähtijöiden valikoitumisesta: ulkomaille muuttajat ovat keskimääräistä koulutetumpia ja omaan ikäluokkaansa verrattuna he ovat tavallista harvemmin perheellisiä tai heillä on lapsia. Seuraavaksi tarkastelemme muuttajien tilannetta kotimaahan paluun jälkeen.

Paluumuuttajien tulotaso

Aineistomme muuttajat ovat vuonna 2005 Suomeen palatessaan 26–41-vuotiaita työikäisiä aikuisia,

joista valtaosalla opiskeluaika on jo takana ja oma työura muotoutumassa. Siten heidän ulkomaankemustaan on mielekästä tarkastella työmarkkina-asemaan liittyvien muuttajien kautta. Vertaamme saamiamme tuloksia Saarelan ja Finnäsin (2009a; 2009b) kohorttiaineistoon perustuvaan tutkimukseen, jossa ulkomailla asuneiden suomalaisten paluumuuttajien tilannetta tarkasteltiin vuosien 1975 ja 1995 välillä. Tuon aineiston tärkein löydös oli, että pääosin Ruotsista palanneet muuttajat päätyivät heikompaan työmarkkina-asemaan, kun heitä verrattiin kotimaassa koko ajan asuneeseen väestöön. Vaikka palaajien työllisyysaste vaihteli sen mukaan, mikä oli paluuaikajohdan taloustilanne ja työttömyysaste Suomessa, oli työllisyyden todennäköisyys kuitenkin sekä paluumuuttaneilla miehillä että naisilla vain puolet siitä, mitä se oli heillä, jotka eivät olleet muuttaneet ulkomaille.

Taulukkoon 2 on koottu kohorttiaineistomme (Tilastokeskus 2017) muuttajien tulot muuttoa edeltävältä vuodelta, kolmelta vuodelta paluun jälkeen sekä vuosilta 2013–2015. Paluumuuttovuonna 2005 aineistomme muuttajat jäävät vielä tuloissaan jälkeen muuttoa edeltäneen vuoden tilanteesta, mutta tämä on ymmärrettävää, sillä heille ei välttämättä ehdi kertyä Suomessa tuloja koko kalenterivuodelta. Huomionarvoista on, että jo pari vuotta paluun jälkeen (2007) valtionveronalaisten tulojen mediaani on miehillä 2,0-kertainen ja naisilla 2,2-kertainen muuttoa edeltäneeseen aikaan verrattuna. Sekä naisilla että miehillä tulotaso siis nousee merkittävästi kotiinpaluun jälkeen.

Vertailun vuoksi taulukossa on myös koko väestön verotulojen keskimääräiset ja mediaanitulot kyseisiltä vuosilta. Kaikki katsausartikkelissamme käytetyt rahasummat on deflatoitu vuoden 2007 rahanarvoon. Tulot ennen muuttoa -sarakkeen tiedot on koostettu eri vuosina lähteneiden muuttajien tuloista, joten vastaavaa lukua ei ole mielekästä laskea koko väestön osalta. Aluksi paluumuuttajien tulotaso on jäljessä koko väestön tuloihin nähden,

Taulukko 2. Kohorttiaineiston paluumuuttajien valtionveronalaisten vuositulojen keskiarvot ja mediaanit sekä koko väestön tulonsaajien veronalaiset vuositulot 2005–2007 ja 2013–2015 (aineiston lähteet: Tilastokeskus 2017; Tilastokeskus 2023).

	Vuositulot ennen muuttoa		Vuositulot 2005		Vuositulot 2006		Vuositulot 2007	
	Keski-arvo	Mediaani	Keski-arvo	Mediaani	Keski-arvo	Mediaani	Keski-arvo	Mediaani
Naiset (n=33)	16 300	11 400	12 000	7 000	25 500	18 600	35 500	25 000
Miehet (n=19)	29 000	21 500	19 400	17 000	38 000	34 800	45 500	43 800
Koko väestö	–	–	22 600	18 500	23 500	19 000	24 300	19 600

	Vuositulot 2013 ¹		Vuositulot 2014		Vuositulot 2015	
	Keski-arvo	Mediaani	Keski-arvo	Mediaani	Keski-arvo	Mediaani
Naiset (n=33)	34 600	31 200	35 700	32 600	35 600	32 000
Miehet (n=19)	42 100	47 000	40 500	46 500	38 500	30 500
Koko väestö	24 900	20 600	25 000	20 700	25 400	20 800

¹ Tilastokeskus muutti aineistopäivitysten välissä tietosuojakäytäntöjään. Vuosina 2013–2015 neljän otokseen valikoituneen henkilön verotettavat vuositulot näkyvät aineistossa tasan 100 000 euronä, joka on tietoturvasyistä määritelty maksimiksi, vaikka todelliset tulot saattavat olla merkittävästikin suuremmat.

mutta nousee paremmaksi vuonna 2007. Heidän tulotonsa suhteessa koko väestöön on selvästi parempi myös toisella tarkastelujaksolla noin kymmenen vuotta kotimaahan paluun jälkeen (2013–2015).

Kuten taulukosta 2 voimme havaita, on tilanne 2000-luvun vaihteessa ulkomailla asuneilla suomalaisilla paluumuuttajilla erilainen, kuin mitä se oli silloin, kun liikkuvuus suuntautui pääasiassa Ruotsiin ja Suomeen palattiin vuonna 1995 (Saarela & Finnäs 2009a, 2009b). Palaajien mediaanipalkka on paluuvuotta lukuunottamatta suurempi kuin koko väestön keskimäärin. Seuraavaksi tarkastelemme muita työmarkkinatilanteeseen vaikuttavia tekijöitä, joihin aineistollamme pystymme vastaamaan.

Paluumuuttajien työmarkkinatilanne

Työttömyys ja työllisyys

Aineistomme henkilöt ovat muuttaneet ulkomaille eri ikäisinä ja erilaisista elämäntilanteista. Heidän

työmarkkinatilanteensa ennen muuttoa on ollut moninainen ja mukana on esimerkiksi opiskelijoita ja eläkeläisiä lähteneitä, työllisen tai työttömän asemasta muuttaneita sekä perheellisiä ihmisiä, jotka ovat olleet työvoiman ulkopuolella ja muuttavat ulkomaille puolison tai kumppanin asemassa. Valtaosa sekä miehistä että naisista on muuttanut ollessaan työllisinä. Kaikki kolme työttömän työvoimastatuksella muuttanutta henkilöä löytyy niiden kymmenen ihmisen joukosta, jotka lähtivät Suomesta jo 1990-luvun puolella. Huomionarvoisaa on myös se, että seitsemän kahdeksasta henkilöstä, joiden pääasiallinen toiminta on ”muu työvoiman ulkopuolella oleva”, ovat naisia, ja kuudella heistä on lapsia joko ennen lähtöä tai viimeistään Suomeen palattaessa. Voidaan olettaa, että heidän kohdallaan todennäköinen syy ulkomaille asumiseen on puolison työurasta tai muusta syystä johtuva ulkomaanoleskelu. Aineistomme muuttajat jakautuvat eri työmarkkina-asemiin seuraavasti (taulukko 3).

Taulukko 3. Kohorttiaineiston paluumuuttajien työmarkkinatilanne pääasiallisen toiminnan mukaan ennen muuttoa (Aineiston lähde: Tilastokeskus 2017).

Työmarkkinatilanne	Naiset (n=33)		Miehet (n=19)	
	Lukumäärä	%	Lukumäärä	%
alaikäinen	1	3	0	0
eläkeläinen	0	0	2	11
muu työvoiman ulkopuolella oleva	7	21	1	5
opiskelija	5	15	3	16
työllinen	19	58	11	58
työtön	1	3	2	11
yhteensä	33	100	19	100

Kuten edellisessä osiossa totesimme, paluumuuttajat näyttävät olevan tulotasonsa puolesta keski-vertosuomalaisista paremmassa asemassa (taulukko 2). Ulkomailla oleskelu ei ole myöskään aiheuttanut heille merkittävää työmarkkinatilanteen heikentymistä, sillä valtaosalla sekä miehistä (68 %) että naisista (64 %) ei ole yhtään työttömyyskuukautta kolmena paluun jälkeisenä vuotena ja vain kahdella työttömäksi joutuneella palaajalla työttömyyttä on yli 12 kuukauden ajan. Vajaa kolmannes palaajista (12 naista, 4 miestä) oli saanut jotakin opintoetuutta ja kolmannes (10 naista, 7 miestä) asumisen tukea vuosien 2005–2015 aikana. Kymmenen muuttajaa oli saanut kumpaakin etuutta, joten heidän tapa-

uksessaan asumistukea oli saatu opiskeluaikana. Samana aikana kuusi paluumuuttajaa oli joutunut turvautumaan toimentulotukeen.

On selvää, etteivät kaikki Suomesta lähtijät muuta ulkomaille pysyvästi. Aineistomme perusteella voi arvioida, että yksi syy tähän on se, että ainakin osa lähtijöistä pystyy palaamaan suhteellisen hyviin työmarkkinatilanteisiin kotimaassa. Ulkomaille muuttamisessa on ilmiönä tapahtunut selkeä rakenteellinen ja laadullinen muutos verrattuna aikaisempaan, Ruotsiin suuntautuvaan muuttoliikkeeseen, joka oli pitkälti työttömyyden ja kotimaan heikkojen työllisyysnäköymien motivoimaa. Taulukossa 4 on listattu kotimaahan paluun jälkeiset

Taulukko 4. Kohorttiaineiston paluumuuttajien työttömyyskuukaudet 2005–2007 ja 2014–2015 sekä pääasiallinen toiminta 2007 ja 2015 (Aineiston lähde: Tilastokeskus 2017).

Työttömyyskuukausia vuosina 2005–2007	Naiset (n=33)	%	Miehet (n=19)	%
0 kk	21	64	13	68
1–3 kk	6	18	2	11
4–12 kk	5	15	3	16
13–24 kk	1	3	1	5
yhteensä	33	100	19	100

Työttömyyskuukausia vuosina 2013–2015	Naiset (n=33)	%	Miehet (n=19)	%
0 kk	27	82	11	58
1–3 kk	1	3	0	0
4–12 kk	5	15	7	37
13–24 kk	0	0	1	5
yhteensä	33	100	19	100

Pääasiallinen toiminta 2007	Lukumäärä	%
työllinen	35	67
työtön	4	8
opiskelija	6	12
eläkeläinen	1	2
muu työvoiman ulkopuolella oleva	6	12
yhteensä	52	100

Pääasiallinen toiminta 2015	Lukumäärä	%
työllinen	41	79
työtön	2	4
opiskelija	1	2
eläkeläinen	3	6
muu työvoiman ulkopuolella oleva	2	4
ulkomailla	3	6
yhteensä	52	100

työttömyyskuukaudet sekä palaajien pääasiallinen toiminta vuosilta 2007 ja 2015. Kun ennen muuttoa työllisiä oli lähtijöistä 58 prosenttia, on heitä vuosi paluun jälkeen 67 prosenttia ja kymmenen vuoden kuluttua 79 prosenttia.

Suomeen palaavien erilaiset tulotasot

Aineistosta löytyi erotteluanalyysin avulla kolme erilaista muuttajaryhmää. Ryhmittelyanalyysissä selittäviksi muuttujiksi valikoituivat ikä ulkomaille lähtiessä ja valtionveronalaiset tulot Suomeen paluun jälkeen vuonna 2006 ja 2007. Esitämme tässä artikkelin osiossa huomioita kahdesta suuremmasta ryhmästä, jotka ovat *nuorina aikuisina muuttaneet ja pienille tuloille palanneet* (n=34) ja *nuorina aikuisina muuttaneet ja hyvälle tuloille palanneet* (n=15). Kummankin ryhmän jäsenet olivat ulkomaille muuttaessaan keskimäärin 29-vuotiaita. Kolmas aineistosta muodostuva ryhmä on hieman vanhempina muuttaneet ja huipputuloille palanneet (n=3), johon sijoittui yksi mies ja kaksi naista. Tietosujasyistä emme käsittele heitä tämän enempää.

Nuorina aikuisina muuttaneet ja pienille tuloille palanneet (n=34) ryhmään kuuluu 25 naista (74 %) ja yhdeksän miestä (26 %). Tämän ryhmän keskimääräiset tulot valtion verotuksessa ennen lähtöä olivat 13 300 euroa ja mediaanitulot 9 700 euroa. Vuonna 2006, eli ensimmäisenä täytenä kalenterivuonna Suomessa, heidän tulonsa nousevat vain vähän eli keskiarvo on 15 600 ja mediaani 14 700 euroa vuodessa. Kaikista tämän ryhmän lähtijöistä 29 prosentilla on alle 18-vuotiaita lapsia ennen lähtöä. Palatessa lapsia on 47 prosentilla. Kaikki paitsi yksi lapsettomina lähteneistä mutta lapsellisina palanneista on naisia (n=6). Noin 41 prosentilla ryhmään kuuluvista on korkeakoulututkinto.

Ennen lähtöä työllisenä oli 14 (41 %), opiskelijana seitsemän (21 %), työttömänä kolme (9 %), eläkkeellä kaksi (6 %) ja muuten työelämän ulkopuolella kahdeksan (24 %) muuttajaa. Ryhmän jäsenet eroavat toisistaan sukupuolen ja työmarkkinatilanteen mukaan. Kaikki ne, joiden pääasiallinen toiminta on ”muu työvoiman ulkopuolella oleva” ovat naisia, ja kuudella heistä on lapsia joko ennen lähtöä tai Suomeen palattaessa. Naisista liki puolet (n=12) on lähtiessään työllisiä, mutta miesten tilanne vaihtelee: mukana on työllisiä (n=2), työttömiä (n=2), eläkeläisiä (n=2) ja opiskelijoita (n=3). Pienituloisuus näkyy myös vuoteen 2015 ulottuvassa seurannassa, jossa peräti 19 ryhmään kuuluvaa (56 %) on saanut jotakin sosiaaliturvautta, kuten asumistukea, opintotukea tai toimeentulotukea. Lisäksi ryhmässä on 21 henkilöä (64 %), jotka ovat työttöminä vuosina 2005–2007 tai 2013–2015. Toisena tarkasteluajankohtana

2013–2015 heidän keskimääräiset vuositulonsa ovat 26 154 euroa ja mediaanitulot 27 070 euroa. Vaikka ryhmään kuuluvat palaavat alun perin pienille tuloille, ovat heidän tulonsa siis pidemmällä aikavälillä kuitenkin hieman koko väestön tuloja korkeammat (vrt. taulukko 2).

Nuorina aikuisina muuttaneet ja hyvälle tuloille palanneet (n=15) -ryhmään kuuluu yhdeksän (60 %) miestä ja kuusi (40 %) naista. Heidän valtionverotuksen tulojensa keskiarvo ennen lähtöä on 33 500 euroa ja mediaanitulot 23 200 euroa. Suomeen paluun jälkeen vuonna 2006 heidän tulonsa nousevat merkittävästi, sillä keskiarvo on 54 000 ja mediaani 47 600 euroa. Kaikki tämän ryhmän muuttajista, joilla on lapsia ennen ulkomaille lähtöä, ovat miehiä (n=5). Suomeen palattaessa lapsia on 47 prosentilla (n=7) ryhmän kuuluvista, kun yksi mies ja yksi nainen palaa kotimaahan ulkomailta syntyneiden lasten kera. Noin 73 prosentilla ryhmään kuuluvista on korkeakoulututkinto.

Tämä ryhmä eroaa pienituloisiksi palanneista myös siinä, että yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat lähteneet ulkomaille työllisinä. Heidän työmarkkinatilanteensa on myös paluun jälkeen vakaampi kuin pienituloisilla, sillä vuoteen 2015 mennessä vain neljä ryhmään kuuluvaa (27 %) on saanut jotakin sosiaaliturvautta ja viidellä (33 %) on työttömyyskuukausia vuosina 2005–2007 tai 2013–2015. Vuosina 2013–2015 heidän keskimääräiset vuositulonsa nousevat jo huomattavasti ollen 54 615 euroa (mediaanitulot 52 273 euroa), eli merkittävästi korkeammat kuin koko väestöllä vastaavana aikana.

Sukupuolella näyttää olevan merkitystä paluumuuttajien tulotasolle: koko aineiston 33 naisesta 25 (75 %) palaa pienituloisiksi, kun taas 19 miehestä samaan ryhmään sijoittuu vähemmistö eli yhdeksän paluumuuttajaa (47 %). Esimerkiksi kaikki naiset, joiden työmarkkinastatus ennen lähtöä oli ”muu työvoiman ulkopuolella oleva” (n=7) palasivat pienituloisiksi. Heistä viidellä on mukana lapsia ja myös loput perheellisinä muuttajina joko työllisen (n=2) tai opiskelijan (n=2) asemasta muuttavat palaavat pienituloisiksi. Kaikki perheelliset miehet (n= 4) puolestaan sijoittuvat hyvätuloisten ryhmään. Työllisinä lähteneistä naisista (n=19) kaikkiaan 12 palaa pienille tuloille, kun taas työllisistä miehistä (n=11) näin käy vain kahdelle palaajalle. Sukupuolesta riippumatta myös kaikki työttöminä lähteneet muuttajat (n=3) ja kaikki paitsi yksi opiskelijoina lähteneistä (n=8) palasivat pienituloisiksi.

Yhteenvetona voi todeta, että aineistomme korkeisiin tulotasoihin palanneet muuttajat ovat todennäköisemmin joko perheettömiä naisia tai avo- tai avioliitossa olevia miehiä. Yksilöllisen, ulkomaan oleskelua sisältävän urapolun rakentaminen on kenties

helpompaa perheettömille kuin perheellisille naisille, kun taas miehet voivat halutessaan valita sekä perheen että ulkomaankomennuksen sisältävän työn.

Keskustelu ja päätelmät

Kohorttiaineistomme (Tilastokeskus 2017) sisältää 10 prosentin otoksen neljästä työiässä olevasta ikäluokasta. Aineistosta löytämämme 52 erilaista elämänpolkua kuvastaa siten hieman yli viidensadan paluumuuttajan tilannetta vuoden 2005 jälkeen. Havaitsimme aineistosta erilaisia muuttajatyyppejä ja saimme verotietoihin ja sosiaalietuuksien saamiseen perustuvaa näyttöä ulkomailla oleskelun vaikutuksesta palaajan tulotasoon ja työmarkkina-asemaan. Samalla täydennämme kuvaa kansainvälisen muuttoliikkeen trendeistä: 2000-luvun alun muuttajia ei ole pääasiallisesti työntänyt Suomesta työn puute, vaan heitä ovat vetäneet erilaiset ulkomailla tarjoutuvat mahdollisuudet (esim. Koikkalainen 2013; Heikkilä & Alivuotila 2019). Muuttopäätöstä ei tyypillisesti tehdä pakosta tai perheen toimentulon turvaamiseksi, vaan kansainvälinen liikkuvuus on yksi mahdollinen keino pyrkiä kohti toivottua työuraa tai elämänlaatua. Myös paluu Suomeen näyttää onnistuvan pääsääntöisesti hyvin: kun ennen muuttoa työllisiä oli lähtijöistä 58 prosenttia, on heitä vuosi paluun jälkeen 67 prosenttia ja kymmenen vuoden kuluttua 79 prosenttia.

Ulkomailla muuttamisen järkevyys tulotason kannalta riippuu monista tekijöistä. Analyysimme näyttää, että Suomeen palanneiden mediaanipalkka on paluuvuotta luukunnotamatta suurempi kuin koko väestön keskimäärin ja vain harva oli työtön. Hyvistä työmarkkina-asemista ja perheellisinä lähdetään yleensä parempiin työtehtäviin, kuten he, jotka erotteluanalyyssissämme sijoittuivat ryhmään *nuorina aikuisina muuttaneet ja hyvälle tuloille palanneet*. Nuorempana lähdetään usein opiskelemaan ja tekemään hanttihommia elämäkokemuksen hankkimisen, ei välttämättä korkeamman palkan tavoittelun takia, kuten he, jotka sijoittuvat ryhmään *nuorina aikuisina muuttaneet ja pienille tuloille palanneet*. Tätä elämäkäären vaihetta kuvaakin tyypillisesti uusien mahdollisuuksien etsiminen ja elämämpiiriin laajentaminen.

Sukupuolten välillä on myös kiinnostava ero: hyvälle tai huipputuloille Suomeen palatessaan yltyvät naiset muuttavat perheettöminä, kun taas pienituloisiksi palaavat naiset lähtevät puolison asemassa ja kenties hoitavat lapsia ulkomailla ollessaan. Pienituloisuutta kotimaahan paluun jälkeen ennustavia tekijöitä olivat aineistomme perusteella nais-sukupuoli, lähtöä edeltävä matala tulotaso ja työttömyys tai työvoiman ulkopuolella oleminen sekä

jossakin määrin myös aikaisempi muuttoajankohta (1990-luvun puolella).

1960- ja 1970-lukujen Ruotsiin suuntautuva muuttoliike oli tiettyssä mielessä massojen muuttoa: muuttoajankohta, kohdepaikkakunnat, motivaatio ja lähtijöiden taustat olivat homogeenisempia kuin 2000-luvun muuttajien. Nykyään kunkin lähtijän tarina on erilainen ja tämä kuvastaa hyvin eurooppalaisten muuttoliikkeiden kirjoa ja muuttamisen yksilöllistymistä. Kun 1970-luvulla tyypillinen Suomesta muuttaja suuntasi Ruotsiin tehdastöihin, voi nykyisin muuton syy olla määräaikainen työkomennus, vapaaehtoistyö, lyhytaikainen keikkatyö tai halu elää lämpimämmässä ilmastossa tai tietyllä kielialueella. Toisin kuin Saarelan ja Finnäsin (2009a; 2009b) kohorttitutkimuksessa, jossa paluumuuttajien tilannetta tarkasteltiin vuosien 1975 ja 1995 välillä, vuonna 2005 paluumuuttavat suomalaiset päätyvät parempaan tulotasoon kuin kotimaahan jäänyt ikäluokka keskimäärin. Ulkomailla asuminen ei siten enää välttämättä heikennä paluumuuttajan tulotasoa tai työmarkkina-asemia.

Katsauksemme täydentää osaltaan sitä osin ristiriitaista kuvaa, joka kansainvälisessä tutkimuksessa paluumuuttajien työmarkkinanäkymistä on tähän mennessä annettu. Ulkomainen työkokemus voi parantaa paluumuuttajan asemaa (Barret & Goggin 2010; Martin & Radu 2012; Ambrosini 2015; Jephcote ym. 2022; ks. myös Koikkalainen ym. 2016), mutta varmaa se ei ole, sillä ulkomaan jakso voi myös lisätä työttömyyden riskiä (Martin & Radu 2012; Kaczmaczyk 2016) tai tilanne voi vaihdella esimerkiksi iän tai sukupuolen mukaan (Co ym. 2016; Tverdostop & Masso 2016). Tässä katsausartikkelissa käytetyn kohorttiaineiston paluumuuttajat olivat lähtiessään verrattain hyvissä työmarkkina-asemissa ja palasivat Suomeen talouden noususuhdanteessa, joten heidän kohdallaan nämä riskit eivät toteutuneet. Tutkimuksemme vahvistaa näkemystä siitä, että ulkomaille lähtevät ja sieltä Suomeen palaavat työikäiset ihmiset ovat valikoitunutta joukkoa, joka kykenee hyödyntämään ulkomailla oloajan työurallaan – tai ainakaan ulkomaanoleskelu ei näytä heikentävän heidän asemaansa Suomeen palattaessa.

Käyttämällemme kohorttiaineistolla on omat rajoituksensa. Emme tiedä otokseen valikoituneiden ulkomaille muuttajien kohdemaata, tarkkaa ammattia, työnantajaa, työuran vaihetta, palkkatasoa tai muita tärkeitä olosuhteita ulkomailla. Laadullisessa tutkimushaastattelussa kuulisimme enemmän kunkin muuttajan tarinasta, mutta harva haastateltava muistaisi – tai haluaisi tutkijalle kertoa – esimerkiksi työttömyyskuukausiaan tai tarkkoja tulotietojaan usealta vuodelta ennen ja jälkeen ulkomaille muuton. Aineistomme vahvuus onkin se, että se on

tilastollisesti edustava ja kuvaa aitoja suomalaisten paluumuuttajien tilanteita tavalla, johon emme pääsisi kiinni esimerkiksi kyselytutkimuksella tai haastatteluaineistolla. Tämä katsaus osoittaa, että kohorttiaineistolla on mahdollista vastata mielekkäällä tavalla kysymyksen siitä, kannattaako ulkomailta asuminen taloudellisesta näkökulmasta, vaikka tarkemmat johtopäätökset siitä, kuinka ulkomainen työkokemus hyödyttää esimerkiksi eri aloilla työskenteleviä ihmisiä tai onko sillä väliä missä maassa ulkomainen työkokemus on hankittu, vaatiikin jatkotutkimusta laajemmalla aineistolla.

Euroopan vapaan liikkuvuuden alue mahdollistaa kansalliset rajat ylittävän elämän ja ulkomailta asumisen kokemuksen sitä toivoville. Aineistostamme käy ilmi, että Suomesta ulkomaille muuttajat ovat keskimääräistä koulutetumpia ja omaan ikäluokkaansa verrattuna he ovat tavallista harvemmin perheellisiä tai heillä on lapsia. Koulutetut ja perheetömät, tietyssä mielessä hyvin etuoikeutetut ihmiset osaavat käsitellä kansainvälisen liikkuvuuden osaksi omaa elämäntarinaansa eräänlaisena sosiaalisenä investointina, josta he saavat myös taloudellista hyötyä palatessaan kotimaahan työmarkkinoille.

Kiitokset

Dosentti, YTT Ritva Linnakangas menehtyi 8.6.2021, mutta on yksi tämän katsausartikkelin tekijöistä, sillä hän vastasi Tilastokeskuksen kohorttiaineiston käsittelystä ja analyysistä Lapin yliopistolla. Me artikkelin muut kirjoittajat olemme kiitollisia Ritvalle hänen tärkeistä panoksestaan tässä tutkimuksessa.

AINEISTO

Tilastokeskus (2017) Kohorttiaineisto Dnro TK-53-1202-17. Eri sukupolvien työmarkkina-asetat ja palkkatyön riskit. Seurantatutkimus ikäkohorttien sosiaalitaloudellisista siirtymistä ja selviytymisestä työmarkkinoilla. Tilastokeskus, Helsinki.

KIRJALLISUUS

Ambrosini, J. W., Mayr, K., Peri, G. & Radu, D. (2015) The selection of migrants and returnees in Romania. *Economics of Transition and Institutional Change* 23, 753–793. <https://doi.org/10.1111/ecot.12077>

Arango, J. (2000) Explaining migration: A critical view. *International Social Science Journal* 52(165) 249–433. <https://doi.org/10.1111/1468-2451.00259>

Borjas, G. J. (1989) Economic theory and international migration. *International Migration Review* 23(3) 457–485. <https://doi.org/10.1177/019791838902300304>

Barrett, A. & Goggin, J. (2010) Returning to the question of a wage premium for returning migrants. *National Institute Economic Review* 213(1) R43–R51. <https://doi.org/10.1177/0027950110380326>

Castles, S., de Haas, H. & Miller, M. J. (2014) *The age of migration. International population movements in the modern world*. 5. p. Palgrave MacMillan, Basingstoke.

Co, C., Gang I. N. & Yun, M.-S. (2000) Returns to returning. *Journal of Population Economics* 13(1) 57–79.

Erasmus+ (2020) Erasmus+ in numbers. Finland. Erasmus+ Annual Report 2019. Brussels, European Commission. <<https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about/statistics>> 6.9.2022.

Garam, I. (2003) Kun opintie vie ulkomaille: suomalaisten tutkinto-opiskelu ulkomaisissa korkeakouluissa. Occasional paper 2C. Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO, Helsinki.

Glick Schiller, N. & Salazar, N. B. (2013) Regimes of mobility across the globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39(2) 183–200. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.723253>

Habti, D. & Elo, M. (2018) *Global mobility of highly skilled people. Multidisciplinary perspectives on self-expatriation*. International Perspectives on Migration 16. Springer, Dordrecht.

Hedberg, C. & Kepsu, K. (2003) Migration as a mode of cultural expression? The case of the Finland-Swedish minority's migration to Sweden. *Geografiska Annaler B* 85(2) 67–84. <https://doi.org/10.1111/1468-0467.00132>

Heikkilä, E. & Koikkalainen, S. (2011; toim.) *Finns abroad. New forms of mobility and migration*. Migration Studies C 21. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Heikkilä, E. & Alivuotila, M. (2019) Finns' contemporary emigration abroad, their profile and willingness to return migrate: a special view of their human resources. Teoksessa Leinonen, J. & Kostiainen, A. (toim.) *Transnational Finnish mobilities: proceedings of FinnForum XI*, 185–200. Tutkimuksia 3. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.

Janta, H., Jephcote, C., Williams, A. M. & Li, G. (2021) Returned Migrants Acquisition of Competences: The Contingencies of Space and Time. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 47 (8): 1740–1757. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1679408>

Jephcote, C., Williams, A. M., Li, G. & Janta, H. (2022) Return migration and employment mobility: a pan-European analysis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2142104>

Kaczmarczyk, P., Anacka, M. & Fihel, A. (2016) Migration as an asset? Polish returnees at the time of the crisis. Teoksessa Kahanec, M. & Zimmermann, K. (toim.) *Labor migration, EU enlargement, and the great recession*, 219–245. Springer, Berlin. https://doi.org/10.1007/978-3-662-45320-9_10

King, R., Lulle, A., Moroşanu, L. & Williams, A. (2016) *International youth mobility and life transitions in Europe: Questions, definitions, typologies and theoretical approaches*. Working Paper No. 86.

- Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex, Brighton.
- Koikkalainen, S. (2013) *Making it abroad. Experiences of highly skilled Finns in the European Union labour markets*. Acta Universitatis Lapponiensis 267. Lapin yliopisto, Rovaniemi.
- Koikkalainen, S. (2021) Borderless Europe: seven decades of free movement. *Migration Information Source*. Migration Policy Institute, Washington, DC. 3.6.2021 <<https://www.migrationpolicy.org/article/borderless-europe-free-movement>> 2.5.2023.
- Koikkalainen, S., Linnakangas, R. & Suikkanen, A. (2016) Does international migration pay off? The labour market situation of Finnish return migrants based on longitudinal register data. *Nordic Journal of Working Life Studies* 6(4) 49–66. <https://doi.org/10.19154/njwls.v6i4.5612>
- Korkiasaari, J. (2008) Yleiskatsaus. Teoksessa Björklund, K. & Koivukangas, O. (toim.) *Suomalaiset Euroopassa*. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Kureková, L. M. & Žilinčiková, Z. (2020) Determinants of successful labour market reintegration for highly educated return migrants in Slovakia. *Sociológia* 52(6) 624–647. <https://doi.org/10.31577/sociologia.2020.52.6.26>
- Laine, J., Kotilainen, N. & Kettunen, P. (2021) Johdanto. Muuttoliikkeen metaforat ja uhkakuvat. Teoksessa Kotilainen, N. & Laine, J. (toim.) *Muuttoliike murroksessa – metaforat, mielikuvat, merkitykset*, 13–36. Into, Helsinki.
- Martin, R. & Radu, D. (2012) Return migration: The experience of Eastern Europe. *International Migration* 50(6) 109–128. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2012.00762.x>
- Opetushallitus (2017) Keitä ovat ulkomaalaisten korkeakoulujen suomalaiset tutkinto-opiskelijat? *Faktaa Express*. 3A/2017. Opetushallitus, Helsinki. <<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/faktaa-express-3a2017-keita-ovat-ulkomaalaisten-keiteakoulujen>> 2.6.2023.
- Poikolainen, J. (2017) Nuoret, suuri muutto ja kaupungistumisen monet kasvot Sodanjälkeiset ikäluokat 1960- ja 1970-lukujen maaltamuuton kokijoina ja toimijoina. *Nuorisotutkimus* 35(3) 4–21.
- Recchi, E., Favell, A., Apaydin, F., Barbulescu, R., Braun, M., Ciornei, I., Cunningham, N., Díez Medrano, J., Duru, D. N., Hanquinet, L., Pötzsche, S., Reimer, D., Salamońska, J., Savage, M., Solgaard Jensen, J. & Varela, A. (2019) *Everyday Europe. Social transnationalism in an unsettled continent*. Policy Press, Bristol.
- Saarela, J. (2015) Worse than expected? Uncertainty and earnings subsequent to return migration. *Economics Letters* 136, 28–30. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2015.08.034>
- Saarela, J. & Finnäs, F. (2007) Adjustment failures in an immigrant population: Finns in Sweden. *Social Indicators Research* 82, 545–563. <https://doi.org/10.1007/s11205-006-9050-x>
- Saarela, J. & Finnäs, F. (2008) Cross-country employment propensity of Finnish migrants: evidence from linked register data. *Migration Letters* 5(1) 63–77. <https://doi.org/10.33182/ml.v5i1.59>
- Saarela, J. & Finnäs, F. (2009a) Return migrant status and employment in Finland. *International Journal of Manpower* 30(5) 489–506. <https://doi.org/10.1108/01437720910977670>
- Saarela, J. & Finnäs, F. (2009b) Employment rates of return migrants: the Finnish case. Teoksessa Fassman, H., Haller, M. & Lane, D. (toim.) *Migration and mobility in Europe: trends, patterns, and control*, 208–225. Edward Elgar, Northampton, MA. <https://doi.org/10.4337/9781849802017>
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2020) Väestön koulutusrakenne. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://www.stat.fi/tilasto/vkou>> 2.6.2023.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2023a) Muuttoliike. Taulukko 11aa: Maahan- ja maastamuutto muutto- maan, ikäryhmän ja kansalaisuuden mukaan, 1990–2021. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/muutl>> 2.5.2023.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2023b) Muuttoliike. Taulukko 11a7: Maahan- ja maastamuutto iän (5-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain, 1990–2021. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/muutl>> 2.5.2023.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2023c) Muuttoliike. Taulukko 11ad: Väestömuutokset ja väkiluku, 1749–2021. Tilastokeskus, Helsinki. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/muutl>> 2.5.2023.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2023d) Perheet. Taulukko 12c6: Väestö perheeseen, iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain, 1992–2021. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/perh>> 2.5.2023.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2023e) Syntyneet. Taulukko 12dj: Elävänä syntyneet sukupuolen mukaan, 1751–2022 Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/synt>> 2.5.2023.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2023f) Väestön koulutusrakenne. Taulukko 12bq: 15-vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan, 1970–2022. Tilastokeskus, Helsinki. <<https://stat.fi/tilasto/vkou>> 2.5.2023.
- Tilastokeskus (2023) Yleisesti verovelvollisten tulonsaajien luku, tulot ja verot kunnittain 2005–2016. Tilastokeskus, Helsinki. <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin_Passiivi/StatFin_Passiivi_tvt/stat-finpas_tvt_pxt_012_201600.px> 2.5.2023.
- Tverdostup, T., & Masso, J. (2016) The labour market performance of young return migrants after the crisis in CEE countries: The case of Estonia. *Baltic Journal of Economics* 16(2) 192–220. <https://doi.org/10.1080/1406099X.2016.1233729>